

відносинам; у деяких державах суб'єктами відповідальності за активний підкуп є як фізичні, так і юридичні особи; санкції до хабародавців достатньо суворі – іноді встановлені на рівні із мірою відповідальності хабародержувача, що очевидно, є відображенням позиції про те, що підкуп – є обов'язковою угодою двох сторін, відтак і суспільна небезпека та відповідальність обох не повинні суттєво різнитися; вираженою є тенденція криміналізації підкупу іноземних посадових осіб з огляду на міжнародний (транснаціональний) характер корупції.

Список використаної літератури:

1. Егорова Н.А. Уголовно-правовые формы борьбы с коррупцией в новых экономических условиях: дис.канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов, 1996.
2. Крупко Д. І. Відповідальність за хабарництво за кримінальним правом Німеччини, Швейцарії та України (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Д. І. Крупко. – К., 2005. – 20 с.
3. Бочарников И.В. Зарубежный опыт противодействия коррупции // государственная власть и местное самоуправление. – 2008. – №9. – С. 16-23.
4. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / Под ред. Докт. юрид. наук, проф. А.И. Коробеева. – СПб. : Юридический Центр Пресс, 2001. – 303 с.
5. Уголовный кодекс Японии / Науч. Ред. А.И. Коробеева. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 226с.

Ключові слова: підкуп, корупція, хабарництво, службові злочини.

Ключевые слова: подкуп, коррупция, взяточничество, служебные преступления.

Key words: bribery, corruption, bribe-taking, official malfeasance.

ЧЕРНИШОВ ГЕОРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук*

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД

Українське суспільство переживає непрості часи: в умовах побудови правової демократичної держави, враховуючи євроінтеграційні прагнення, не вирішеними залишаються проблеми перманентної економічної кризи, політичної нестабільності, корупції, бідності тощо. Не останньою за соціальним значенням у цьому переліку є проблема злочинності, якісні тенденції розвитку якої дають можливість констатувати напружену криміногенну обстановку в країні (не дивлячись на

те, що за офіційними звітностями ситуація подається як стабільна та контрольована).

Вивчаючи феноменологію кримінальної активності, не можна оминути увагою дослідження суспільних процесів та явищ, в яких зароджується та реалізується девіантна поведінка. Серед різних соціополітичних протиріч, які викликають кримінологічний інтерес, варто виділити проведення бойових дій на території нашої країни, аналіз та прогнозування їх можливих наслідків.

Будь-яке військове протистояння не проходить безслідно. Причому мова йде не лише про фактичні втрати людського та економічного характеру, але й про наслідки, які виникають вже пізніше, після демілітаризації та повернення до цивільного життя. У зв'язку із збільшенням кількості міжнародних та локальних збройних конфліктів та відповідним збільшенням числа ветеранів у другій половині ХХ століття актуалізувались дослідження психічних розладів, що виникли внаслідок участі у бойових діях та впливу інших надзвичайних стресових ситуацій: катастроф, стихійних лих тощо. Такі порушення у психіатричній практиці отримали назву посттравматичного стресового розладу (синдрому) (ПТСР).

Станом на 01 лютого 2021 р. статус учасника бойових дій одержали 405 711 осіб (серед них жінок – 19 402), які брали участь у проведенні антитерористичної операції (операції об'єднаних сил) (за даними Міністерства у справах ветеранів) [1]. Ця цифра постійно змінюється у сторону збільшення, але вже зараз становить 1% населення країни, враховуючи дітей та осіб похилого віку. Тобто кожен сотий громадянин України – учасник бойових дій.

Також, за інформацією, отриманою від Міністерства у справах ветеранів, станом на 01 січня 2020 р. в Україні в цілому налічувалось 774 634 ветеранів із різних конфліктів, в тому числі Другої світової війни, війни в Афганістані тощо, що становить майже 2% (точніше – 1,9%) населення країни з розрахунку на 01 березня 2021 р.

За інформацією Управління верховного комісара ООН із прав людини, оприлюдненою у вітчизняних ЗМІ [2], з 14 квітня 2014 року до початку лютого 2021 року від бойових дій на Сході України постраждали або загинули від 42 до 44 тисяч людей, з них:

- загинули – від 13 100 до 13 300 людей (з них – 3 375 цивільних осіб, приблизно 4 150 українських військових);
- поранені – від 29 500 до 33 500 людей (з них – від 7 до 9 тисяч цивільних, українських військових – від 9 700 до 10 700 осіб).

Окрім безпосередніх прямих втрат (людські, фінансові тощо), кожен військовий конфлікт несе в собі загрозу пролонгованих у часі наслідків, які пов'язані з поширенням соціальної нестабільності, турбулентністю суспільства та можливою девіантною поведінкою його учасників. Провідне місце у причинному комплексі таких проблем займає ПТСР ветеранів бойових дій.

Посттравматичний стресовий розлад (Posttraumatic stress disorder; PTSD; ПТСР) визначено Американською психіатричною асоціацією (American Psychiatric Association) в «Діагностичному та статистичному

підручнику з розумових розладів» 2013 року («Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders»; DSM-5) як тяжкий психічний стан, який виникає в результаті одиначної або повторюваних психотравмуючих ситуацій, як, наприклад, участь у військових діях, тяжка фізична травма, сексуальне насильство або загроза смерті [3, с. 271-280].

ПТСР у науковій літературі розглядається як комплексна проблема, перебіг та негативні наслідки якої вивчаються в контексті психології, психіатрії, медицини в цілому, соціології, юриспруденції тощо. Разом з тим, на нашу думку, недостатня увага до цього феномену з боку вітчизняних кримінологів є значним упущенням.

Посттравматичний стресовий розлад ветеранів війни є актуальною кримінологічною проблемою. Варто зробити акцент, що кримінологічне дослідження посттравматичних станів не зводиться лише до вивчення злочинів, вчинених особами із ПТСР та проти них, а стосується усієї девіантної активності в цілому (алкоголізм, суїцидальна поведінка тощо).

Власні висновки з цього питання ґрунтуються на проведеному та опублікованому автором емпіричному дослідженні (2017-2020 роки) [4].

Кримінологічний аспект дослідження посттравматичного стресового розладу полягає в тому, що він (ПТСР) може розглядатися, як:

1. Криміногенний фактор.

Ця теза пояснюється статистичним збільшенням кількості ветеранів війни у системі кримінального правосуддя. Правопорушення, що вчиняються учасниками збройних конфліктів із ПТСР, як правило, носять насильницький характер та є проявом високої збудливості та невинправданої агресивності.

За 2020 рік в Україні було зареєстровано 1 012 кримінальних правопорушень, вчинених учасниками АТО (ООС) (дані офіційної статистики Офісу Генерального прокурора) [5]. Це становить 0,3% питомої ваги від числа усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень в країні за рік.

Багато це чи мало? Питання риторичне, враховуючи специфіку досліджуваних величин.

На жаль, проаналізувати динаміку учасі цих злочинів не є можливим, адже відповідна категорія кримінальних правопорушень з'явилась у статистичних звітах лише в 2020 році.

2. Фактор, що підвищує віктимність носіїв ПТСР.

Учасники бойових дій (так звані комбатанти) характеризуються проявами професійної віктимності. Не всі члени суспільства мають однакову думку про участь на тій чи іншій стороні збройного конфлікту, що може стати причиною кримінального та інших правопорушень. Щодо цивільних осіб із ПТСР, то в даному випадку симптоми цього розладу можуть стати причиною «соціального аутсайдерства», «страху перед злочинністю», що значно зменшують можливий захист особи від злочинного впливу. Крім того, такі особи можуть стати об'єктом цілеспрямованого булінгу.

3. Фактор суїцидальної поведінки.

В. В. Шкуро, надаючи кримінологічну характеристику суїцидентів, серед інших типів самогубців виділяє посттравматичний тип (критерій

для типологізації – в залежності від превалюючого зовнішнього фактору суїцидогенезу) [6, с. 38-40].

Релевантної статистики щодо кількості самогубств серед учасників бойових дій в Україні не ведеться. Однак, у вільних джерелах є достатньо інформації, що підтверджують існування проблеми.

В 2017 р. Україна приєдналась до проведення флешмобу 22 Pushup Challenge, що був започаткований 2016 р. в США та має за мету підтримати учасників бойових дій з посттравматичним синдромом. Сучасну назву флешмоб отримав після оприлюднення звіту департаменту у справах ветеранів в США в липні 2016 р. про самогубства серед ветеранів США за 2014 р.: близько 22 ветеранів щодня накладають на себе руки.

Отже, проблема ПТСР учасників бойових дій є актуальною та за своєю природою становить кримінологічний інтерес. Мета вивчення – мінімізація криміногенних наслідків, контроль можливих девіацій, захист та реабілітація носіїв посттравматичного розладу.

Список використаної літератури:

1. У Мінветеранів назвали кількість людей в Україні зі статусом учасника бойових дій : АрміяINFORM – інформаційне агентство Міністерства оборони України. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/02/u-minveteraniv-nazvaly-kilkist-lyudej-v-ukrayini-zi-statusom-uchasnyka-bojovyh-dij/> (дата звернення: 05.05.2021).
2. В ООН підраховали кількість жертв бойових дій на Донбасі за 7 років війни : Остап Крамар, hromadske.ua. URL: <https://hromadske.ua/posts/v-onn-pidrahuvali-kilkist-zhertv-bojovyh-dij-na-donbasi> (дата звернення: 05.05.2021).
3. American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing, 2013. 947 p.
4. Chernyshov H. Post-Traumatic Stress Disorder of Participants in Military Action: The Problem of Human Rights Ensuring. *Ius Humani. Law Journal*, 2020. 9 (1). P. 61-86.
5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування : Офіс Генерального прокурора: офіційний сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення: 05.05.2021).
6. Шкуро В. В. Кримінологічна характеристика суїцидентів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2016. Вип 2. Том 3. С. 36-40.

Ключові слова: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), ветерани війни, учасники бойових дій, бойові дії, ПТСР в кримінології.

Ключевые слова: посттравматическое стрессовое расстройство (ПТСР), ветераны войны, участники боевых действий, боевые действия, ПТСР в криминалогии.

Key words: posttraumatic stress disorder (PTSD), war veterans, combatants, fighting, PTSD in Criminology.